

Halakoak bitartean, euskal kultura, zalantzarik gabe, duda-mudazkoa eta oinarri gabekoa, dirulaguntzak gora-behera.

Su-etenik ez, bakea urratua. Etorkizun baldintzatu, oro har, euskal kultura ganorazko batentzat. j

Iñaki Zabaleta Urkiola

Azaletik eta azpitik

2000. urtea (ikusle gutxi ohi dituen) antzerkia eginez hasi zen euskarazko kulturarentzat, eta *Mari Sorgin* deituriko lan berria taularatu zuen Taupada taldeak Elgoibarren. Ezin zitzaion egokiago eman hasiera milurtekoari, ezen, metafora arrunt bat paratuz, antzerki, errepresentazio, edo itxuratzea baita maiz gure kulturako jendearen izanaren ezkutune eta babestoki. Bigarren kultur ekitaldia bertso-laritzaren bidetik joan zen Zumaian, omenaldia ongi merezita zuen euskaltzale bati bertso-aste osoa eskainiz, bazkaria barne. Hirugarrena, Eusko Jaurlaritzak *Ikusgela* telebista-programak ekoizteko arautu zuen dirulaguntza izan zen; sei mila euro saio bakoitzeko.

Nire iritziz, aurreko adibideok franko ongi adierazten dituzte euskarazko kulturaren ezaugarri batzuk. Begiratu arina egiten badugu, nabarmena da gipuzkoarren eman eta ekarri oparoa, bertso-laritzaren pisua, eta Eusko Jaurlaritzaren sos-banatzaille funtzioa, hiritar guztiongandik bildutako zergak *laguntza* deituraz gizarteratuz.

Datu hauek eskuratu ahal izateko ez dut hemerotekara oinez joan beharrik izan, aski izan dut *Argia*-k eskaintzen duen *Euskal kulturaren hari@* izeneko internet-zerbitzua ikuskatzea nire mac-ean. Zorionak, oso albiste-laburpen baliagarria egiten dute. Eta *Argia*-koen antzera, beste hainbat enpresa eta talde ilusioz ari dira ziberespazioko

azoka eta zerbitzuak euskaraz sortzen: bilatzaileak, atariak, webguneak, ziber-hedabideak, eta abar. Baten batzuk bereiztekotan, hauexek bakanduko nituzke, gainerik: Eibarko <www.aurki.com> aurkitzailea, <www.jalgi.com> eta *Euskaldunon Egunkaria*-ren <www.egunkaria.com> webguneak, eta orain berriro Jabi Zabala adiskideak abian jarri duen <www.irratia.com> ziberirratia. Internet inguruko alorrean euskarazko kulturak lan txukuna egin du aurtan.

Euskararen Gizarte Erakundeen Kontseiluak ere aurreraurrats aipagarriak eman ditu. Otsailaren 25ean *Bai Euskarari* Akordioaren bigarren sinaketa egin zuen Iparraldean, Miarritzen, eta 201 gizarte-eragile bildu ziren Akordiora, euskararen normalizazioaren aldeko gogoetan parte hartuko duten hitza emanez. Gero, maiatzean, Plan Estrategikoa abian jarri zuen Iparraldean.

Enpresa-munduko teknikez baliatuz, Kontseiluak, Plan Estrategikoan proposaturiko normalizazio-neurri minimoak hartzeagatik, *Bai Euskarari Ziurtagiria* eman zien 426 gizarte-eragileri, Donostiako Miramon Teknologia-Elkartegian egindako ekitaldi batean. Ziurtagiri honen balio sinboliko eta identifikatzailea ez da oraindik behar bezala aprobeztatu, ez eta gizartean ezagutzera eman. Eraitza hobeak eman ditzake euskararentzat eta gizarte-eragileen-tzat, nire aburuz.

Kontseiluak lana ongi egin baldin badu, ez du makalago egin Eusko Jaurlaritzako Kultura sailak, bere *Euskara Biziberritzeko Plana*, gehienbat EAera mugatuta egon arren, errealitatera eramateko ahaleginean. Bi alderdi hauen arteko elkarlan eta osagarritasuna oinarritzakoak dira.

Aurreko lerro guztietako eduki laburra, dena den, azalekoa da, kulturaren analisia gertakizun eta ekintza kuantitatiboetan oinarritua, «azpiko uholdeak» kontuan hartzen ez dituen. Eta azpiko ur-joan horietaz zerbait esan nahi dut, apal baina argi, adiskidetsuki eta lasai.

Gertakizun garrantzitsu bat jazo da euskarazko kulturaren alorrean aurtan, ene iduriko. Irailaren 21ean, Euskal Herriko komunikabideetan, 140 kulturgilek «Isiltasuna ez da aterpe» agiria sinatu eta eman zuten ezagutzera

(*Euskaldunon Egunkaria*, 2000-9-21, 12. or.). Kritikoa naiz edukiarekiko, baina zinez pozik nago euskal kulturaren barrengo heterogeneotasuna agerian jarri delako¹.

Euskal kulturaren arrotz denak, edo urrunduak, pentsa zezakeen euskal kulturgileak (idazle, irakasle, itzultzaile, kazetari...), oro har, bloke trinko samarra zirela oinarritzko ideia eta ikuskera batzuen inguruan; izan ere, horren us-tea zabaldu baitute maiz erdal hedabide, politikari, eta kultur eragileek. Baina ez, hori ez da egia, inondik ere, eta hori aldarrikatu genuen *Euskararen Unibertsoa* izeneko mugimendu eta jardunaldietan, 1996an hasirik: ideologia, kultura eta jatorri desberdineko euskaldunetz osatutako «unibertsoa» ginela, «komunitate» kontzeptuaren zantzuz eta konnotazio uniformeetatik haratago. Eta zoriondu dezagun horregatik elkar. Niretzat, uste horren aldeko frogaz izan da «Isiltasuna ez da aterpe» agiria.

Gainera, osotara bat nator ezin garela isiltasunaren morroi izan, libre izan behar dugula gura duguna adierazteko, eta hor ez dut mugarik jartzen. Iaz, Eibarren emandako hitzaldi batean esan nuen, adierazpen-askatasuna euskararen aurretik zegoela niretzat eta —errealitate parekagarriak ez diren arren— noizbait, bien artean ezinbesteko aukera egitera behartuta banengo, adierazpen-askatasuna hautatuko nuela lehenik. Kasu hipotetiko eta gertaezina da, seguruenik, baina horretarainoko balioa du adierazpen-askatasunak niretzat.

(Bide batez, aspaldi esateko gogoz neukana esan nahi dut orain eta hemen: Imanol kantaria oso abeslari fin, on eta errespetatua da niretzat. Gure ideien desberdintasunaren gainetik, direnak direla, dago nire berenagako estimua. 1979-80. urteetan, bere disko baten prestaketaren inguruan izandako solasaldiak gogoan ditut oraindik... eta *Es mayo* kantua *a capella* zoragarria da. Bilbon, etxean afaltzera gonbidatuta zaude, Imanol).

Agiriak hiru puntu ditu: lehenbiziko biek, zehaztasunez mugarriz, ados nago funtsean; ez ordea, hirugarrenarekin. Edukiaren aldetik, berriz, bi esparru jorratzen dira bertan, nire ustez: ETAREN aurkako salaketa sendoa batetik, eta diskurtso politiko kontestugabe eta kontserbadorea bestetik.

Lehenbizikoan dio: «gizarte zibilean datza, eta ez beste inon, nolako oraina eta nolako geroa nahi dituen erabakitzeko ahalmen osoa. Ezin dugu onartu, beraz, ETAk, indarkeriaren bidez, euskal gizartearen dinamika demokratikoa ordezkatu nahi izatea (...)». Bai, egia da, ados naiz, baina zoritxarrez ere, ezin dugu ekidin, oraingoz.

Bigarrenean dio: «Balizko hobebeharrak edota proiektuen alorreko nahiak ezin ezar daitezke, ez indarrez ez bestela ere, gure gizartearen gehiengoak, une bakoitzean, bere egiten duen adostasun mailaren gaintetik». Bai, euskal gizartearen gehiengoaren onespina behar da edozein proiektu politiko ezartzeko, baina, zenbateko, nolako, eta nongo gehiengo maila? Halaber, argi da ezin dela indarrez ezarri, baina, zer esan nahi du 'ez bestela ere' horrek? Oso autoritarioa da esaldi hori niretzat; pentsamendu bakarraren eragina ikusten dut hor. Testuak jarraitzen du: «(...) Salatu egiten dugu, beraz, ETAREN eta bere inguruaren mehatxu etengabea, (...)». Bat nator ETAREN jokabide eta ekintzak salatzearekin, baina 'bere ingurua' izeneko kontzeptu zabal, zabar eta ez-intelektual horri arrisku handiak ikusten dizkiot. Ez baitu mugarri zehatzik, eta estrategia politiko hutsarengatik, 'inguru' horretan sar lezakete edozein pertsona libre, giza eskubide zibil eta gizatiarren erabiltzaile eta babesle izanda ere, baldin eta abertzale erradikal modura pentsatu, mintzatu, idatzi edo jokatzeko badu. Honelako eremu anbiguoak uztea, eta izatea, oso gogoko dute munduan izan diren erregimen politiko agintekeriazkoek, demokratikoak diren edo ez. Espainiako gobernuko oraingo buruak, Garzon moduko epaile politikoki telezuzenduak, eta komunikabide espainiarzaleak gogor ari dira 'inguru' horiek zabalagotzen eta kriminalizatzen. Agiria argitara eman ondoren atxilotu zituen Garzon epaileak J. Zumalabe Fundaziokoak ere, «ingurukotzat» hartuz. Oraindik barruan daude. Jakina, inori ez zaigu burutik pasatzen ere, hori egiteko *karta berdea* agiriaren edukiak eman zionik. Horregatik da hain garrantzitsua inguruak ongi mugarritzea, zehaztasunekin zedarritzea. EAJ eta EA ere, ETAREN «ingurukoak» baino areago, kide eta laguntzaitzat jo dituzte espainiar demokraziaren ordezkariak. Ez dut uste 140

sinatzaileak azken bi alderdi hauetaz ari zirenik «ingurua» aipatzean, baina dauden lasai, horiengana ere esfortzurik gabe hel daiteke espainiar hiztegi-gileen definizioa, jokabide demokratiko eta askatasun-zalearen izenean beti. Zer zen bada, urriaren 28an, Desobedientziaren aldeko Donostiako manifestaldia, espainiar estatuko lege eta ordenamendu juridikoa interpretatzen dutenen jokabide sektario eta pentsamendu bakar-zalearen aurkako oihu bat baino?

Agiriaren bigarren puntu honen azken zatiak dio: «Era berean salatzen ditugu mehatxu hori zeharka zein zuzenean babesten duten diskurtsoak». Bai, indarkeriaren aldeko mehatxuak eta diskurtso babesleak salatu egin behar ditugu, eta aldi berean, adierazpen-askatasuna defenditu beti, baina berriz ere anbigutasun autoritario eta neoliberalala leiho zabaletik sartu da agirian 'zeharka zein zuzenean' aditzondo eta adizlagun orohartzaileak idatziz. Noiz da diskurtso bat *zeharka* indarkeriaren aldekoa? Nor dira hori egiten dutenak? Zer metodoz identifika ditzakegu diskurtso horiek eta diskurtsogileak? Akusazio anbiguoak egitea erraza da, horrek sor dezakeen adarra kontrolaezina, maiz. Horregatik kezkatzen nau era arduragabeen egindako deskalifikazio diskurtsibo anbiguoak, '*zeharka*'-ren kasuan bezala.

Hirugarren puntuaren lehen zatiak honela dio: «Legea eta ordenamendu juridikoa dira, berez kritikagarri eta aldagarri direlako hain zuzen, gizartearen garapen etikoaren isla eta, aldi berean, iturburu ezinbestekoa, haiek soilik babes baitezakete gizakia —eta gizartea bera— agintarien, norbakoaren eta talde antolatuen jokabide arbitrarioetatik».

Bai, legea eta ordenamendu juridikoa gizartearen garapenaren isla eta iturburu dira, baina garapen hori ez da beti etikoa izaten, alegia, justiziazkoa, gehienetan legislatibo-juridikoa soilik baizik, etiko izateko nahi-bidean. Ados nago horrela izan beharko lukeela, baina '*ez dira*', testuak dioen ez bezala. Kasurako, emakumeen, homosexualen eta etorkinen eskubideak, demokrazia askotan, ez daude oraindik berdintasunean garatuta.

Dena den, aurreko kritika txiki horrekin lotuta, niretzat larriena beste zerbait da: «[Legea eta ordenamendu

juridikoa] haiek soilik babes baitezakete gizakia —eta gizartea bera— agintarien, norbanakoen eta talde antolatuen jokabide arbitrarioetatik». Ez dut uste haiek *'soilik'* babesa eman dezaketenik, ez eta inongo eta inoizko gizaki eta gizartek lege eta ordenamendu juridikotik soilik babesa hartu dutenik. Oso pentsamendu politiko, juridiko, eta batez ere sozial, antzugarria da horixe. Baieztapen horrek izugarritzko zama kontserbadorea du; neoliberal hutsa dirudi. Legea eta ordenamendu juridikoa gizartearen atzetik baitoaz ia beti, eta gizabanakoaren eta gizartearen jokabide anitz legea baino haratago joaten dira, hautsi egiten dute hura, eta gero, noizbait, ordenamendu juridikoak jasotzen du gizartearen indarrean dagoena, baina lege-urraketa modura hasi zena. Zer gertatu da, bada, soldadutzaren aurkako mugimenduarekin? Zer homosexualen eskubide ezarekin? Zer lehenago emakumeen boto-eskubide ezarekin (XX. mendean, kostata, eta orain urte gutxi, lortua)? Sektore horietako talde eta gizaki askok ez zeukan inongo, inolako, babesik beren herrialde demokratikoetako lege eta ordenamendu juridikoetan eta azken hauek urratu eta hautsi egin zituzten. Beraz, agiriaren puntu hau oso atzerakoia da nire ustez.

Agiriaren inguruan arrazoi eta iritzia hauek emanda, zer diot sinatzaileei buruz? Beraiek dioten modura, denetatik daude, eta egiaz libre dira berriz ere iritzia sendotasunez emateko, beharrezko ikusten dutenean. Gure, euskaldunon, unibertsoarentzat osasungarri eta aberasgarri baita. Eta ez da «azaleko berba», egiaz sinesten dudana baizik (lehenago ere abertzaleek jipoitu ninduten frankista baten adierazpen-askatasuna defendatzeagatik). Dena den, harritu egin nau nire adiskide batzuen sinadurak horren testu bortitzean ikustea, baina, ezagutzen ditudan neurrian, irizten dut beren pentsamendu eta nortasuna askoz ere zabalago, malguago, progresistago eta irekiagoak direla. Agian, deus ez dakidan arren, testua horrela idatzi du norbaitek, eta idatzitakoari sinadura atxikitzea (edo ez) baino ez dute egin. Beste batzuen kasuan, lantokiaren edo inguruaren presio ikustezinak zerikusiren bat izan zezakeen. Baina deus ez dakit eta ez du merezi elukubrazioetan ibiltzea.

Gauza da, guk guztiok nortasun poliedrikoa dugula, jokatibide askotarikoa, batzuetan zabal besteetan idor. Azkenik, baten baten sinadura oso logikoa iruditu zait, lehen ere ez baita bake-gizon izan eta ez baitu adierazpen-askatasuna errespetatu. Onerako edo txarrerako, amaitu zitzaion agintaldia (hura behintzat) eta atzerrian ibili da. j

-
1. «Isiltasuna ez da aterpe» agiria argitara eman ondoren, eztabaida sortu zen hainbat hedabidetan. Nik jaso ditudan erreferentziak hauek dira:
Pernando Barrena, «140 sinadura konponbideari bizkar ematen», *Euskaldunon Egunkaria*, 2000-9-26, 5. or.
Gaizka Aranguren, «Legea eta ordenua», *Euskaldunon Egunkaria*, 2000-9-28, 2. or.
Mikel Asurmendi, «Gaizka Arangureni», *Euskaldunon Egunkaria*, 2000-10-1, 4. or.
Joserra Garzia, «Pernandoren egia gezurrezkoetan barrena», *Euskaldunon Egunkaria*, 2000-10-3, 5. or.
Gaizka Aranguren, «Legalitate printzipioa eta etika», *Euskaldunon Egunkaria*, 2000-10-4, 4. or.
Markos Zapiain <markos@jet.es>, «Literatura sariez», *euskaraz@egroups.com*, 2000-10-25.
Markos Zapiain <markos@jet.es>, «Sariez berriro», *euskaraz@egroups.com*, 2000-10-26.
Mosen Etxepare, «Isiltasuna ez da aterpe», *Herria 2000 Eliza*, 170. zenbakia, 2000, 4. or.